

Kvalitetsutveckling av arbetet mot våld i nära relationer

Redovisning av 2017 års utvecklingsmedel och det
nationella och regionala kompetensstödet

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen. Vid citat ska källan uppges.
För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovsmannens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats. Publikationen kan också
tas fram i alternativt format på begäran. Frågor om alternativa format skickas till
alternativaformat@socialstyrelsen.se

ISBN 978-91-7555-473-0
Artikelnummer 2018-9-22

Publicerad www.socialstyrelsen.se, september 2018

Förord

Socialstyrelsen hade under 2017 regeringens uppdrag att fördela utvecklingsmedel och ge nationellt och regionalt kompetensstöd för att kvalitetsutveckla arbetet mot våld i nära relationer, stödet till våldsutsatta kvinnor och barn, stödet till barn som bevittnat våld och arbetet med våldsutövare. Socialstyrelsen har vidare det övergripande ansvaret för att på nationell nivå samordna och följa upp uppdraget. Uppdraget ska följas upp och rapporteras årligen till Regeringskansliet med en slutredovisning 2019. Denna rapport är den andra delrapporteringen, och en uppföljning av 2017 års utvecklingsmedel och kompetensstöd. I rapporten redovisas hur mycket utvecklingsmedel som har betalats ut och hur dessa medel har använts av kommuner, landsting, länsstyrelser, Uppsala universitet – Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) och ideella föreningar.

Rapporten har sammanställts av utredaren Nina Frohm, och utredaren Kristina Olofsson har deltagit i arbetet med uppföljning av kompetensstödet. Ansvarig enhetschef för uppdraget har varit Stina Törnell Sandberg.

Oliva Wigzell
Generaldirektör

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	7
Inledning	9
Uppdraget	9
Uppdragets mål	10
Metod och genomförande	11
Kommunernas verksamhet	12
Fördelning och förbrukning av medel	12
Användning av medlen	14
Gällande regelverk, aktuell kunskap och verksamma metoder	16
Kunskap om och spridning av verksamma metoder för arbete med barn	18
Universella och selektivt förebyggande insatser	19
Insatser för personer som utövar våld	19
Metoder och insatser för särskilt utsatta grupper	20
Insatser mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål	21
Landstingens verksamhet	22
Fördelning och förbrukning av medel	22
Användning av medel	22
Ideella föreningars och stiftelsers verksamhet	25
Fördelning och förbrukning av medel	25
Användning av medel	25
Deltagande i kompetensstöd	25
Samarbete	26
Kvalitetsutveckling av eget arbete	26
Universellt förebyggande arbete	26
Insatser för våldsutsatta kvinnor	26
Insatser mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål	27
Länsstyrelsernas och NCK:s verksamhet	28
Fördelning och förbrukning av medel	28
Användning av medlen	28
Redovisning av 2017 års nationella och regionala metod- och kompetensstöd	32
Socialstyrelsens nationella stöd 2017	32
NCK:s nationella och regionala stöd 2017	32
Länsstyrelsernas regionala stöd	33
Öppna jämförelser våld i nära relationer	35
Socialstyrelsens kommentarer	36
Referenser	37

Sammanfattning

Socialstyrelsen hade under 2017 regeringens uppdrag att fördela 85 miljoner kronor i utvecklingsmedel till kommuner, landsting, ideella organisationer i syfte att kvalitetsutveckla arbetet mot våld i nära relationer, stödet till våldsutsatta kvinnor och barn, stödet till barn som bevittnat våld och arbetet med våldsutövare. Av dessa medel fördelades totalt 50 miljoner kronor i utvecklingsmedel till 260 kommuner. Av dessa var det ett 70-tal kommuner som vid årsskiftet 2017/2018 inte hade förbrukat hela det belopp som de rekviderade. Totalt återbetalar kommunerna cirka 6 miljoner kronor av medlen som inte var förbrukade vid årsskiftet 2017/2018. I jämförelse med 2016 års utvecklingsmedel var det fler kommuner som rekviderade pengar och färre som återbetalade oförbrukade medel. Utvecklingsmedel användes, i varierande utsträckning, exempelvis till följande aktiviteter:

- Utveckling av det långsiktiga, strukturerade och samordnade arbetet mot våld i nära relationer och stöd till våldsutsatt kvinnor och barn
- Utveckling av ledningssystem för systematiska kvalitetsarbetet i enlighet med SOSFS 2011:9 så att det omfattar arbetet med våld i nära relationer
- Samverkan
- Deltagande i utbildningsinsatser
- Utveckling av socialtjänstens arbete med utredning av barn som bevittnat eller utsatts för våld
- Tidiga och selektivt förebyggande insatser för att motverka att våld uppstår
- Utveckling av arbetet med insatser till personer som utövar våld
- Utveckling av socialtjänstens arbete med utredningar av, och insatser för, våldsutsatta kvinnor eller särskilda utsatta grupper
- Utveckling av insatser mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål.

Socialstyrelsen fördelade också 20 miljoner kronor till 21 landsting, varav sju inte förbrukade hela det belopp som de rekviderade. Av de rekviderade medlen hade cirka 2,9 miljoner kronor inte förbrukats vid årsskiftet 2017/2018. Landstingen förbrukade cirka 2,8 miljoner kronor mer under 2017 jämfört med 2016. Utvecklingsmedel användes, i varierande utsträckning, exempelvis till följande aktiviteter:

- Systematiskt och långsiktigt kvalitetsarbete
- Samverkan
- Utveckling av personalens kompetens om våld i nära relationer
- Utveckling och spridning av effektiva metoder inom våld i nära relationer och våld mot kvinnor och barn
- Förebyggande insatser för att motverka att våld uppstår.

Socialstyrelsen fördelade efter ansökan 10 miljoner kronor till 41 ideella föreningar och stiftelser. Av de fördelade medlen hade cirka 1,2 miljoner

kronor inte förbrukats vid årsskiftet 2017/2018. Utvecklingsmedel användes, i varierande utsträckning, till aktiviteter inom följande områden:

- Kvalitetsutveckling av eget arbete
- Universellt förebyggande arbete
- Insatser för våldsutsatta kvinnor,
- Insatser för särskilt utsatta grupper
- Insatser för arbete med barn
- Insatser för att nå våldsutövare
- Insatser mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål.

Efter ansökan fördelade Socialstyrelsen 5 miljoner kronor i särskilda stimulansmedel till länsstyrelser och NCK. Med stöd av medlen har nationella och regionala projekt inom kompetensstödsuppdraget bedrivits.

Inom ramen för det nationella och regionala kompetensstödet har kommuner, landsting och ideella organisationer erbjudits stöd inom området och då främst med stöd för att få baskunskaper om våld, kvalitetsutveckling av arbetssätt och samverkan.

Inledning

Socialstyrelsen har på regeringens uppdrag fördelat och följt upp utvecklingsmedel, och erbjudit nationellt och regionalt kompetensstöd om våld i nära relationer (S2011/11337/FST, S2016/00633/FST). I denna rapport redovisas 2017 års utvecklingsmedel och kompetensstöd för att kvalitetsutveckla arbetet mot våld i nära relationer.

Uppdraget

Socialstyrelsen hade under 2017 regeringens uppdrag att fördela utvecklingsmedel till kommuner, landsting och ideella organisationer i syfte att kvalitetsutveckla arbetet mot våld i nära relationer, stödet till våldsutsatta kvinnor och barn, stödet till barn som har bevittnat våld och arbetet med våldsutövare. Socialstyrelsen skulle vidare ansvara för att ge ett nationellt kompetensstöd inom området. Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) vid Uppsala universitet fick i uppdrag att i samverkan med Socialstyrelsen ge nationellt kompetensstöd för att kvalitetsutveckla arbetet mot våld i nära relationer och stödet till våldsutsatta kvinnor samt ge motsvarande stöd till landstingen. Länsstyrelserna fick i uppdrag att i samverkan med Socialstyrelsen ge regionalt kompetensstöd till kommuner, ideella föreningar och stiftelser (S2011/11337/FST, S2016/00633/FST).

Socialstyrelsen har fördelat 50 miljoner kronor till kommunerna och 20 miljoner kronor till landstingen efter rekvisition. Totalt 10 miljoner kronor har efter ansökan fördelas till ideella föreningar och stiftelser som bedriver verksamhet utan vinstdrivande syfte på lokal nivå. Vidare har 5 miljoner kronor fördelas som särskilda utvecklingsmedel efter ansökan till länsstyrelserna och NCK.

Tillsammans med länsstyrelserna och NCK har Socialstyrelsen tagit fram en genomförandeplan för uppdraget om kompetensstöd som överlämnades till regeringen den 31 maj 2016. Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer SOSFS 2014:4 fungerar som utgångspunkt för arbetet.

Socialstyrelsen har det övergripande ansvaret för att på den nationella nivån samordna och följa upp uppdraget. En slutredovisning av uppdraget ska lämnas till Regeringskansliet (Socialdepartementet) senast den 30 september 2019. En redovisning av hur medlen har använts under 2017 ska lämnas till Regeringskansliet (Socialdepartementet) senast den 30 september 2018.

Denna redovisning redogör således för hur 2017 års utvecklingsmedel har fördelats och använts samt arbetet med det nationella och regionala kompetensstödet.

Socialstyrelsen har även i uppdrag att redovisa hur myndighetens verksamhet bidrar till genomförandet av Agenda 2030, de globala utvecklingsmål som beslutades av FN:s generalförsamling under 2015. Kvalitetsutveckling av arbetet mot våld i nära relationer bidrar särskilt till delmål 5.2. Det målet

syftar till att avskaffa alla former av våld mot alla kvinnor och flickor i det offentliga och privata rummet, inklusive människohandel, sexuellt utnyttjande och andra typer av exploatering.

Uppdragets mål

Regeringens övergripande mål med uppdraget

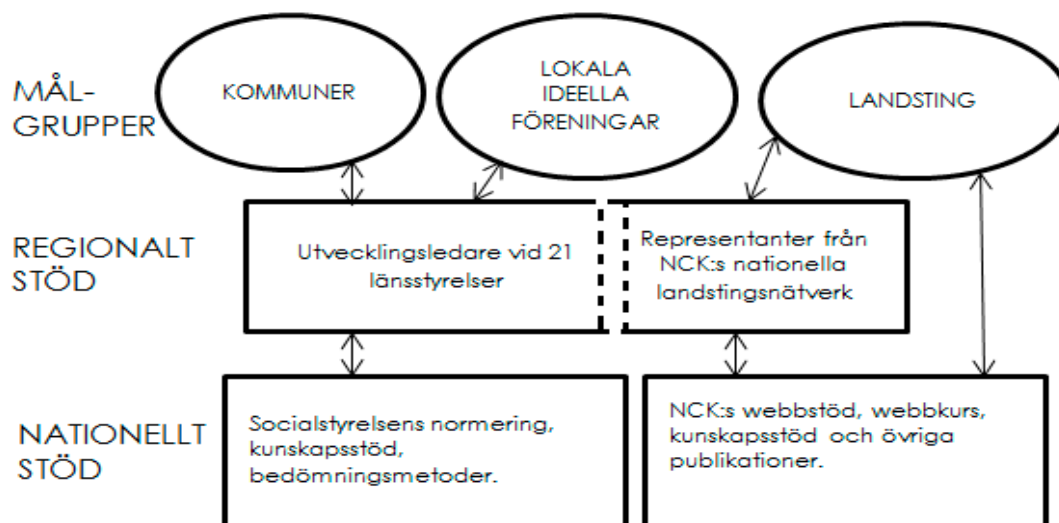
Arbetet mot våld i nära relationer ska vara av lika hög kvalitet i hela landet. De som utsatts för sådant våld ska få det stöd och den hjälp som de behöver oavsett var de bor i landet.

Arbetet och utvecklingsmedlen ska även utveckla och stärka

- socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens långsiktiga, strukturerade och samordnade arbete mot våld i nära relationer och stöd till våldsutsatta kvinnor och barn
- alla berörda verksamheters möjligheter att efterleva gällande regelverk, ha tillgång till aktuell kunskap och kunna använda verksamma metoder inom området eller på annat sätt kvalitetsutveckla sitt arbete
- kunskap om och spridning av verksamma metoder för att identifiera och ge ändamålsenligt stöd till barn som har eller riskerar att utsättas för våld
- det universellt och selektivt förebyggande arbetet samt insatser för att nå våldsutövare
- verksamma metoder och insatser som är anpassade till behoven hos särskilt utsatta grupper såsom unga och äldre kvinnor, våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning, missbruksproblematik eller utländsk bakgrund samt barn och vuxna som drabbats av hedersrelaterat våld
- kunskapen om, och insatserna för kvinnor och män som utsätts för våld eller på annat sätt riskerar att fara illa i samband med prostitution och människohandel för sexuella ändamål.

Både utvecklingsmedlen och kompetensstödet syftar till att styra utvecklingen av arbetet mot våld i nära relationer i enlighet med regeringens mål. Med utgångspunkt i regeringens mål för uppdraget har Socialstyrelsen, länsstyrelserna och NCK i den gemensamma genomförandeplanen tagit fram uppföljningsbara mål för arbetet med kompetensstöd [1].

Bild 1. Översikt över det nationella och regionala kompetensstödet



Källa: Socialstyrelsen, länsstyrelsen och NCK i samverkan för att höja kunskapen i kommuner, landsting och ideella föreningar 2016 [1].

Metod och genomförande

Utvecklingsmedel

I januari 2018 skickade Socialstyrelsen ett webbaserat återrapporteringsformulär till utsedda kontaktpersoner för kommuner, landsting, länsstyrelser, NCK och ideella föreningar, där de ombads lämna en ekonomisk redovisning och redogöra hur utvecklingsmedlen har använts. Sista svarsdagen för återrapporteringen var den 31 mars 2018, och därefter tillkom en period på fyra veckor för påminnelser, kvalitetsgranskning och komplettering av svar.

Återrapporteringsformulären till kommuner, landsting, länsstyrelser, NCK och ideella organisationer var utformade på samma sätt som föregående år.

Kompetensstödet

För att följa upp målen i den gemensamma planen för arbetet med kompetensstöd under 2017 har Socialstyrelsen använt länsstyrelsernas underlag till rapporten *Att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Redovisning av Länsstyrelsernas arbete med uppdrag 35, regleringsbrev 2017* [2].

Socialstyrelsen har också genomfört kompletterande telefonintervjuer med samtliga länsstyrelser. NCK har redovisat sitt arbete med nationellt och regionalt kompetensstöd till Socialstyrelsen genom att besvara ett frågeformulär.

Kommunernas verksamhet

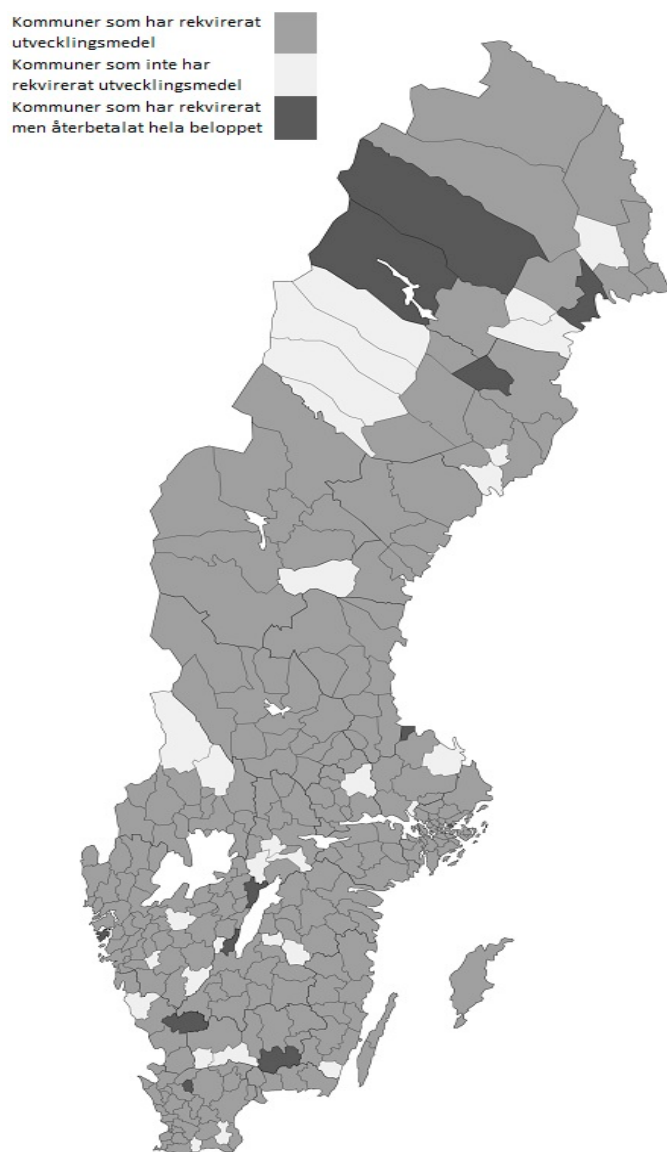
Fördelning och förbrukning av medel

Under 2017 rekvirerade 260 kommuner tillsammans 46,4 miljoner kronor. Därmed var det totalt 30 kommuner som inte rekvirerade de utvecklingsmedel som avsatts åt dem enligt regeringens fördelningsnyckel (bilaga 1 regeringsbeslut 2017-01-19 nr:2). De medel som därigenom inte togs i anspråk fördelades vid ett senare skede till de kommuner som hade angett att de önskade ta del av dessa medel. Ytterligare utvecklingsmedel om cirka 3,6 miljoner kronor fördelades till 155 kommuner. Socialstyrelsen fördelade totalt 50 miljoner kronor i utvecklingsmedel till 260 kommuner. Av de 260 kommunerna var det 75 kommuner som vid årsskiftet 2017/2018 inte hade förbrukat hela det rekvirerade beloppet. Av dessa 75 kommuner var det 12 kommuner som inte förbrukat något av det rekvirerade medlen. Totalt uppgår summan för ej förbrukade medel till cirka 6 miljoner kronor. De utvecklingsmedel som inte förbrukades har återbetalas till Socialstyrelsen.

Ett 70-tal kommuner har kommenterat varför de inte förbrukade hela det rekvirerade beloppet. I vissa kommuner var orsakerna organisatoriska och personalmässiga, till exempel hög arbetsbelastning, sjukskrivningar, omorganisationer, svårigheter att rekrytera ny personal eller behov av att introducera ny personal i ordinarie arbete. I andra kommuner nämndes andra orsaker, såsom att arbetet kom igång senare eller att de utbildningsinsatser som de har genomfört blev mindre kostsamma än vad de hade budgeterat för.

Samtliga 260 kommuner skickade in återsrapporteringarna i tid. Av dessa var det 12 kommuner som inte bedrev någon verksamhet alls med stöd av utvecklingsmedlen under 2017. De hade därför inga aktiviteter att redovisa. Redogörelsen nedan bygger därmed på återsrapporteringen från 248 kommuner som bedrev verksamhet med stöd av utvecklingsmedel under 2017.

Bild 2. Kommuner som tog eller inte tog del av utvecklingsmedel under 2017



Källa: Socialstyrelsen 2017

Under 2016 var det 45 kommuner som inte rekviderade utvecklingsmedlen. Av dessa 45 kommuner var det 17 av dem som inte heller rekviderade 2017 års utvecklingsmedel¹. Vidare var det 12 kommuner som rekviderade 2016 års utvecklingsmedel men som inte rekviderade utvecklingsmedel för 2017².

¹Kommuner som inte rekviderade av 2016 års utvecklingsmedel var Häbo kommun, Östhammar kommun, Ydre kommun, Tranås kommun, Torsås kommun, Skurups kommun, Tomelilla kommun, Varbergs kommun, Vara kommun, Hagfors kommun, Hallsbergs kommun, Sala kommun, Ånge kommun, Nordmaling kommun, Dorotea kommun, Överkalix kommun och Älvsbyns kommun.

²Kommuner som tog del av 2016 års utvecklingsmedel men som inte rekviderade medel av 2017: Mullsjö kommun, Älmhult kommun, Bollebygds kommun, Tranemo kommun, Torsby kommun, Lekebergs kommun, Laxå kommun, Storumans kommun, Sorsele kommun, Vännäs kommun, Vilhelmina kommun och Piteå kommun

Användning av medlen

Under 2017 var det 15 fler kommuner som rekviderade utvecklingsmedel jämfört med 2016, och fyra miljoner kronor mer utvecklingsmedel förbrukades under 2017/2018 jämfört med 2016/2017. Detta innebär att fler kommuner under 2017 arbetade inom vissa av de utvecklingsområden som redovisas nedan. Löpande i texten redovisas en jämförelse med 2016 års utvecklingsmedel där det har skett en ökning av antalet kommuner.

Socialtjänstens långsiktiga, strukturerade och samordnade arbete

Utveckling av ett långsiktigt, strukturerat och samordnat arbete

I 213 kommuner användes utvecklingsmedel till att utveckla det långsiktiga, strukturerade och samordnade arbetet mot våld i nära relationer och stödet till våldsutsatta kvinnor och barn. Framförallt arbetade 139 kommuner med mål- och ansvarsfördelning inom socialnämnden, och 104 kommuner arbetade med att ta fram kunskap om omfattningen av våld i nära relationer. Över hälften av kommunerna arbetade med att sprida information till allmänheten eller särskilda målgrupper om var enskilda kan få stöd och hjälp. En femtedel av kommunen tog fram processer och rutiner för att kontrollera och följa upp verksamheter, som de har överlämnat till ideella organisationer eller andra aktörer, se tabell 1.

Tabell 1. Socialnämndens arbete under 2016 och 2017 för att utveckla följande områden. Kommuner i antal och andel.

Områden	2016	2016	2017	2017
<i>Flera alternativ kunde anges</i>	Antal	Andel	Antal	Andel
Kunskap om omfattningen av våld i nära relationer i kommunen	87	49	104	49
Mål och ansvarsfördelning inom socialnämnden	112	65	139	65
Processer och rutiner för kontroll och uppföljning av verksamheter (överlämnade till ideella föreningar eller andra aktörer)	33	19	42	20
Information till allmänheten eller särskilda målgrupper om var enskilda kan få stöd och hjälp	87	50	114	54

Källa: Socialstyrelsens återrapporteringsformulär till kommunerna 2016 och 2017

Under 2017 var det 35 fler kommuner som använde utvecklingsmedel till utveckling av ett långsiktigt, strukturerat och samordnat arbete jämfört med 2016.

Utveckling av kommunens ledningssystem

Totalt 100 kommuner har använt utvecklingsmedel till att utveckla sitt ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete, i enlighet med Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete, SOSFS 2011:9, så att det nu omfattar arbetet mot våld i nära

relationer. I 98 kommuner har arbetet handlat om att utveckla processer, rutiner och samverkan. Ett 20-tal kommuner har även utvecklat egenkontroll, riskanalys och utredning av avvikelser.

I 30 av dessa kommuner har det systematiska kvalitetsarbetet gällt en eller flera grupper med särskilda behov. Vanligen har det handlat om kvinnor, män, flickor och pojkar som har drabbats av hedersrelaterat våld (28 kommuner), men också våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning, missbruksproblematik eller utländsk bakgrund samt äldre kvinnor över 65 år.

I kommentarerna till frågan framkommer att fem kommuner tog fram en handlingsplan på området under 2017, för att under 2018 arbeta vidare med det systematiska kvalitetsarbetet.

Av de 100 kommunerna som har använt utvecklingsmedel inom området har 54 kommuner redovisat att deras ledningssystem redan omfattar arbetet med våld i nära relationer.

Samverkan och samordning

Utvecklingsmedel har använts av 184 kommuner för att arbeta med samverkan. I 127 av dessa kommuner har samverkan utvecklats med Polisen, medan 93 respektive 92 kommuner samverkar med hälso- och sjukvården samt tandvården respektive ideella organisationer. Av dessa 184 kommuner är det 53 kommuner som har arbetat med samverkan med samtliga tidigare nämnda externa aktörer. Andra samverkansaktörer som nämns i återrapporteringarna är – förutom en intern samverkan inom kommunala funktioner såsom äldreomsorg, familj, barn och ungdom, missbruk och biståndshandläggning – andra kommuner, Migrationsverket, Åklagarmyndigheten, skolan, Svenska kyrkan, Kriminalvården, länsstyrelsen, barnahus, kommunförbund med flera.

I arbetet under 2016 använde 153 kommuner utvecklingsmedel till att arbeta med samverkan, vilket innebär att det var 31 fler kommuner under 2017 som använde utvecklingsmedel till att utveckla sin samverkan internt eller externt.

I 2017 års återrapportering svarade 108 kommuner att de har använt utvecklingsmedel till att finansiera en samordningsfunktion eller motsvarande för våld i nära relationer. Rollen som samordnare är inte tydligt definierad och en samordnare kan ha olika funktioner i olika kommuner. I kommentarerna till frågan framkommer att samordnarens arbetsuppgifter bland annat består av att driva processer, ta fram rutiner, handlingsplaner och olika samverkansavtal, internutbilda medarbetare och samordna arbetet både internt inom kommunen och med externa aktörer samt delta i de olika nätverk som finns inom området.

Samordningsfunktionens placering i kommunens organisation varierar, se tabell 2.

Tabell 2. Samordningsfunktionens placering inom kommunen 2017.

Kommuner i antal och andel.

Placeringsnivå inom kommunen	Antal kommuner	Andel kommuner
Förvaltningsövergripande nivå (stabsfunktion)	41	38
Specifik enhet inom socialtjänsten, till exempel IFO	25	23
Enskild handläggare	32	30
Extern nivå, till exempel kommunförbund	10	9
Totalt	108	100

Källa: Socialstyrelsens återrapporteringsformulär till kommunerna 2017

Det är framförallt de större kommunerna som har en samordnare anställd på den övergripande nivån, medan de mindre kommunerna (färre än 15 000 invånare) oftast har tilldelat en enskild handläggare samordningsfunktionen med uppdraget att ansvara för strategiska frågor om våld i nära relationer, samtidigt som handläggaren också har det operativa ansvaret för att handlägga ärenden för enskilda klienter. Totalt 10 kommuner har i kommentarerna till frågan nämnt att de har använt utvecklingsmedel för att finansiera en gemensam samordnare som är placerad på kommunförbundet.

Gällande regelverk, aktuell kunskap och verksamma metoder

Utbildning

En övervägande majoritet av kommunerna har använt utvecklingsmedel inom socialnämndens arbete med att utveckla berörda verksamheters möjligheter att följa det gällande regelverket, ha tillgång till aktuell kunskap och använda verksamma metoder inom området eller på annat sätt kvalitetsutveckla sitt arbete. År 2017 var det 211 kommuner som deltog i de utbildningsaktiviteter som anordnades av länsstyrelsen inom området våld i nära relationer.

Vidare deltog 239 kommuner också i andra utbildningar inom området. Det är då framförallt NCK:s grundläggande webbkurs om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer, vilken 155 kommuner tog del av. Andra exempel är utbildning i bedömningsmetoderna FREDAs³ (155 kommuner) och PATRIARK⁴ (76 kommuner) samt utbildning i samtalsmetoden Motiverande samtal (MI)⁵ (107 kommuner).

I kommentarerna till frågan framkommer att 85 kommuner har deltagit i länsstyrelsens och NCK:s utbildning att utbilda kursledare med webbkursen "Mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer". Syftet med kursledarutbildningen är att öka spridningen av webbkursen "Mäns våld mot kvinnor" och skapa förutsättningar för kommuner att själva kunna tillhandahålla en

³ FREDAs bedömningsmetoder för socialtjänstens arbete mot våld i nära relationer. FREDAs består av tre instrument: FREDAs kortfrågor, FREDAs beskrivning och FREDAs farlighetsbedömning.

⁴ PATRIARK en vägledning för bedömning och hantering av risk för hedersrelaterat våld.

⁵ Motiverande samtal (MI) är en samtalsmetod som används i rådgivning och behandling för att underlätta förändringsprocesser.

grundläggande utbildning för sin personal i ämnet mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.

I jämförelse med 2016 års användning av utvecklingsmedlen var det ett 30-tal fler kommuner som under 2017 tog del av de olika utbildningsinsatser som nämns ovan.

Standardiserade bedömningsmetoder

I 162 kommuner har utvecklingsmedel använts för att arbeta med standardiserade bedömningsmetoder för att upptäcka och utreda våld i nära relationer. I dessa kommuner är det framförallt de tre instrumenten i bedömningsmetoden FREDA som kommunerna använde. En annan metod, som 83 kommuner har använt utvecklingsmedel till att arbeta med, är samtalsmetoden MI. Andra metoder som kommunerna har arbetat med är PATRIARK, Trappan⁶ och SARA⁷.

Under 2017, jämfört med 2016 års användning av utvecklingsmedel, ökade antalet kommuner som arbetade med de olika standardiserade metoderna, se tabell 5.

Tabell 3. Kommuner som har använt utvecklingsmedel för att arbeta med standardiserade bedömningsmetoder för att upptäcka och utreda våld i nära relationer. Jämförelse mellan 2016 och 2017. Kommuner i antal och andel.

Standardiserade bedömningsmetoder	2016	2016	2017	2017
<i>Flera alternativ kunde anges</i>	Antal	Andel	Antal	Andel
Bedömningsmetoden FREDA – kortfrågor för att upptäcka våld	86	84	145	90
Bedömningsmetoden FREDA – beskrivning av våldets karaktär och omfattning	73	71	125	77
Bedömningsmetoden FREDA – farlighetsbedömning och risken för fortsatt våld	67	65	127	78
Bedömningsmetoden SARA	25	24	27	17
Bedömningsmetoden PATRIARK	39	38	70	43
Samtalsmetoden Trappan	34	33	59	36
Samtalsmetoden Motiverande samtal (MI)	53	52	83	51

Källa: Socialstyrelsens återrapporteringsformulär till kommunerna 2016 och 2017

⁶ Samtalsmetoden Trappan är en modell för krissamtal med barn som upplevt våld i sin familj.

⁷ SARA är en checklista eller guide som används för att bedöma risken för upprepat partnervåld.

Kunskap om och spridning av verksamma metoder för arbete med barn

Utredning av barn

Totalt 104 kommuner har använt utvecklingsmedel för att utveckla socialtjänstens utredningar av barn som bevittnat eller utsatts för våld. I 54 kommuner har utvecklingsmedlen bidragit till att personalen kunnat ta del av utbildning i samtalsmetoden Trappan. Flera andra utbildningar nämns också, till exempel utbildningar i Kognitiv Integrerad Behandling vid Barnmiss-handel (KIBB)⁸, Signs of Safety⁹ och Kids Club¹⁰ med flera.

I jämförelse med 2016 redovisning av utvecklingsmedel var det 75 kommuner som arbetade med att utveckla socialtjänstens utredningar av barn som bevittnat eller utsatts för våld. Under 2017 var det 29 fler kommuner som använde utvecklingsmedel till att utveckla socialtjänstens utredningar av barn som bevittnat eller utsatts för våld.

Insatser för barn

Insatser för barn som bevittnar våld eller har utsatts för våld har utvecklats i 96 kommuner. Den enskilt vanligaste insatsen har varit att ge enskilda stödsamtal (51 kommuner). I 38 kommuner har arbetet varit inriktat på att ge information till föräldrar och andra närstående utifrån barns behov. I lika många kommuner erbjöds stödsamtal i grupp. Totalt 55 kommuner har erbjudit en kombination av flera stödsatser till barn som har bevittnat våld. Den vanligaste kombinationen, som hälften av dessa 55 kommuner har, är att ge information, råd och stöd till föräldrar och andra närstående samt att erbjuda barnen enskilda samtal och gruppsamtal.

Insatserna för våldsutsatta barn eller barn som bevittnar våld har i 48 kommuner omfattat arbete med samtalsmetoden Trappan. I 20 kommuner har man använt KIBB och 6 kommuner har arbetat enligt Kids Club.

Totalt 55 kommuner har arbetet med insatser till våldsutsatta barn eller barn som bevittnat våld skett i samarbete med andra aktörer för att utveckla socialtjänstens insatser. Hälften av kommunerna har samarbetat med andra kommuner, medan 10 kommuner har samarbetat med ideella föreningar och 35 kommuner har samarbetat med andra aktörer såsom skolan, barnahus, barn- och ungdomspsykiatri (BUP), länsstyrelsen, landstinget och ungdomsmottagningar.

⁸ KIBB (Kognitiv Integrerad Behandling vid Barnmiss-handel) är en manualbaserad familjehandlingsmetod som kan användas när det finns risk för eller har förekommit någon form av fysisk misshandel mot barn.

⁹ Signs of Safety beskrivs vara ett säkerhetsorienterat, samarbetsstyrt och styrkebaserat arbetssätt. Fokus ligger på att göra barn, föräldrar och andra involverade, delaktiga och engagerade i samtal och dialog runt den oro som finns för barnet eller den unge.

¹⁰ Kids Club är en gruppverksamhet för barn i åldrarna 6-12 år som upplevt våld mellan mamma/styvmamma och pappa/styvpappa och deras våldsutsatta omsorgsperson.

Universella och selektivt förebyggande insatser

I 64 kommuner har utvecklingsmedel använts till att genomföra tidigt förebyggande insatser för att motverka att våld uppstår. I ett 50-tal av dessa kommuner som arbetar med att genomföra tidigt förebyggande insatser för att motverka att våld uppstår har arbetet skett i samarbete med andra aktörer såsom kvinnojourer, skola, kommunala bolag och familjecentralen. De flesta aktiviteterna som har genomförts inom området, universellt förebyggande insatser, har varit olika utbildningssatsningar till olika personalgrupper inom socialtjänsten, idrottsföreningar, kommunala fastighetsskötare, gymnasieskolor, förskolor, vårdcentraler med mera.

Utvecklingsmedel har också använts av 51 kommuner för att arbeta med selektivt förebyggande insatser, det vill säga förebyggande insatser som är riktade till särskilda grupper eller individer och som ska motverka att våld uppstår. I dessa 51 kommuner har 33 kommuner samarbetat med andra aktörer. De vanligaste samarbetsaktörerna är andra kommuner och kvinnojourer. Även inom kommunernas arbete med selektivt förebyggande insatser har det till exempel handlat om kompetenshöjande insatser för olika personalgrupper. Andra exempel på aktiviteter som har genomförts är föräldrabildningar och informationsträffar eller att informationsmaterial har delats ut till vårdcentraler, polis, hälso- och sjukvården, skolor med mera.

Insatser för personer som utövar våld

I en tredjedel av kommunerna har utvecklingsmedel använts för att utveckla arbetet med insatser för personer som utövar våld. I 74 kommuner har erbjudit enskilda stödsamtal. Den näst vanligaste insatsen som 64 kommuner erbjudit var information om vilka insatser som kan erbjudas. I dessa 74 kommuner har dessutom 27 erbjudit stödsamtal i grupp, och i 20 kommuner har insatserna även innefattat partnerkontakt.

Flertalet kommuner, 78 stycken, har använt en särskild metod inom ramen för insatserna, vanligen behandlingsprogrammet Alternativ till våld (ATV), vilket har förekommit i 45 kommuner. Samtalsmetoden MI har använts i 41 kommuner. Andra metoder som har förekommit är kognitiv beteendeterapi (KBT) (20 kommuner), MPV (Möta pappor/personer med våldsproblematik) och Samtal om våld och 31 kommuner har medarbetare fått gå utbildning i Alternativ till våld. I 24 kommuner har medarbetarna utbildats i MI. Dessutom har medarbetare i 12 kommuner fått utbildning i KBT.

I arbetet med att utveckla socialtjänstens insatser för personer som utövar våld har 31 kommuner samarbetat med andra kommuner. Andra samverkansaktörer som har nämnts är Centrum mot våld, länsstyrelsen och mans- och kvinnojourer.

Metoder och insatser för särskilt utsatta grupper

Under 2017 användes utvecklingsmedel i 144 kommuner till att utveckla socialtjänstens arbete med utredning av, och insatser till, våldsutsatta kvinnor eller särskilt utsatta grupper. Den grupp som 67 kommuner fokuserade på var vuxna och barn som har drabbats av hedersrelaterat våld. I 43 kommuner arbetade man med våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning. Vidare arbetade 39 kommuner med våldsutsatta kvinnor med utländsk bakgrund respektive äldre kvinnor över 65 år. I 33 kommuner arbetades det med våldsutsatta kvinnor med missbruksproblem, och 20 kommuner fokuserade på våldsutsatta unga kvinnor. Några kommuner redovisar att de arbetat med hbtq-personer, och kvinnor som har könstypats.

Inom detta område, metoder och insatser för särskilt utsatta grupper, har det skett en positiv utveckling på så sätt att det var 33 fler kommuner som arbetade med utveckla socialtjänstens arbete med utredningar av, och insatser till, våldsutsatta kvinnor eller särskilt utsatta grupper jämfört med 2016.

Utvecklingsmedel användes av 97 kommuner för att arbeta med standardiserade bedömningsmetoder för att upptäcka förekomst av våld i nära relationer hos särskilt utsatta grupper. Det är en ökning med 33 kommuner jämfört med 2016. Framför allt ses en ökning av antalet kommuner som använder något av de tre bedömningsinstrumenten som ingår i FREDAs, se tabell 4.

Tabell 4. Kommuner som har använt utvecklingsmedel för att arbeta med standardiserade bedömningsmetoder för att upptäcka förekomst av våld i nära relationer hos särskilt utsatta grupper. Jämförelse mellan 2016 och 2017. Kommuner i antal och andel.

	2016	2016	2017	2017
Standardiserade bedömningsmetoder	Antal		Antal	
<i>Flera alternativ kunde anges</i>	(n = 64)	Andel	(n = 97)	Andel
Bedömningsmetoden FREDAs – kortfrågor för att upptäcka våld	49	77	77	79
Bedömningsmetoden FREDAs – beskrivning av våldets karaktär och omfattning	37	58	67	69
Bedömningsmetoden FREDAs – farlighetsbedömning och risken för fortsatt våld	36	56	64	66
Bedömningsmetoden SARA	20	31	15	15
Bedömningsmetoden PATRIARK	34	53	39	40
Samtalsmetoden Trappan	16	25	25	25
Samtalsmetoden Motiverande samtal (MI)	30	47	44	45

Källa: Socialstyrelsens återrapporteringsformulär till kommunerna 2016 och 2017

I arbetet med att utveckla socialtjänstens insatser för särskilt utsatta grupper har 42 kommuner samarbetat med andra kommuner, och 26 kommuner har samarbetat med ideella föreningar. Vissa kommuner nämner också andra samverkansaktörer såsom länsstyrelsen, landstinget, polis och barnhus.

Insatser mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål

Totalt 23 kommuner använde utvecklingsmedel under 2017 för att arbeta med insatser mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Av dem var det åtta kommuner som informerade om sin verksamhet, sju kommuner som gav enskilda samtal och fem kommuner som gav rådgivning per telefon, mejl eller chatt. Andra aktiviteter som nämns är att personalen inom kommunen har fått eller tagit del av utbildningar. Kommunerna har samverkat med regionskoordinatorer för arbetet mot prostitution och människohandel.

Landstingens verksamhet

Fördelning och förbrukning av medel

Utvecklingsmedlen för 2017 omfattade i enlighet med regeringens beslut även verksamheter inom hälso- och sjukvården. Under 2017 rekvirerade 21 landsting sammantaget 20 miljoner kronor.

Totalt sju landsting förbrukade inte hela det belopp som de rekvirerade. Av de rekvirerade medlen hade cirka 2,9 miljoner kronor inte förbrukats vid årsskiftet 2017/2018. Enligt tre landsting kunde arbetet med utvecklingsmedel startas upp först efter sommaren. Orsaker till det var bland annat att medel rekvirerades sent eller att det tog tid att rekrytera personal, och att landstingen därför inte hann använda hela det rekvirerade beloppet. Andra orsaker är att planerade aktiviteter blev försenade på grund av att vissa verksamheter var tungt belastade och därför inte hade utrymme för insatser utöver den ordinarie verksamheten. Vidare blev vissa aktiviteter mindre kostsamma än förväntat.

År 2016 var första året som landsting kunde rekquirera utvecklingsmedel för våld i nära relationer, och det tog tid att organisera sig, sätta sig in i frågorna och förankra uppdraget i landstingen. Det var 14 landsting som inte förbrukade sina rekvirerade medel under 2016 jämfört med sju landsting under 2017. Den sammanlagda summan av oförbrukade medel minskade också från 5,7 miljoner kronor till 2,9 miljoner kronor under 2017.

I det följande avsnittet presenteras den verksamhet som landstingen bedrev under 2017 med stöd av utvecklingsmedlen.

Användning av medel

Systematiskt och långsiktigt kvalitetsarbete

Alla landsting har använt utvecklingsmedel för att stärka sitt eget systematiska och långsiktiga kvalitetsarbete. Det har handlat om att fastställa processer och rutiner för att upptäcka våldsutsatthet (20 landsting) men också att fastställa processer och rutiner för att utveckla insatserna till våldsutsatta personer (17 landsting). Vidare har sex landsting använt utvecklingsmedel till att kartlägga krav och mål i gällande lagar och föreskrifter.

Landstingens kvalitetsarbete har riktat sig brett till flera olika verksamheter inom landstinget. Arbetet har vänt sig till såväl primärvården (18 landsting) som akutsjukvården (16 landsting), och tandvården (13 landsting). Flera landsting har i kommentarerna till frågan svarat att inga särskilda verksamhetsområden har prioriterats utan att kompetenssatsningen inom ramen för utvecklingsmedlen har gått ut brett till hela organisationen. Totalt har fyra landsting nämnt att de har fokuserat särskilt på psykiatri, barn- och ungdomshälsa och kvinnohälsa med mera.

Samverkan

Alla landsting har använt utvecklingsmedel till att utveckla den interna eller den externa samverkan. Alla landsting har arbetat med att stärka den interna samverkan inom hälso- och sjukvården och tandvården.

Totalt 17 landsting har redovisat att de har arbetat med att utveckla samverkan med socialtjänsten. Samverkan med länsstyrelsens utvecklingsledare är också vanligt, och 16 landsting redovisar att de har arbetat med det. Vidare har 10 landsting samverkat med polis och kvinnojourer. Landstingen redovisar att de har samverkat med skola, brottsofferjouren, Migrationsverket, kommunförbund, regionförbund, NCK, Åklagarmyndigheten och Rättsmedicinalverket.

I 16 av landstingen har utvecklingsmedel använts till att finansiera en samordningsfunktion för våld i nära relationer.

Kompetensutveckling

Samtliga landsting har arbetat med att utveckla personalens kompetens om våld i nära relationer med stöd av utvecklingsmedel. Vidare har samtliga landsting arrangerat egna utbildningar för sin personal. Utbildningsaktiviteter som har anordnats av NCK har 15 landsting tagit del av, och 13 landsting har tagit del av länsstyrelsens utbildning om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Utöver detta har 13 landsting deltagit i andra typer av utbildningar, såsom olika webbutbildningar och utbildningar som anordnas av polisen, kommunförbund och Brottsförmyndigheten med flera.

Ett stort antal enheter och funktioner har deltagit i dessa utbildningar. Medarbetare från till exempelvis akutmottagningar, barnhälsovårdscentraler, mödravårdscentraler, rehabilitering, psykiatri, primärvård, kvinnokliniker, specialistkliniker och folktandvården har deltagit i dessa utbildningar.

Metodutveckling

Under 2017 använde 15 landsting utvecklingsmedel för att utveckla och sprida effektiva metoder inom våld i nära relationer och våld mot kvinnor och barn. Landstingen har i en öppen fråga beskrivit hur de har arbetat med att utveckla och sprida effektiva metoder. Till exempel framkommer att landstingen har arbetat med att fastställa processer och rutiner för att upptäcka våldsutsatthet samt har utvecklat nya och befintliga rutiner och metoder för att fråga om våld på ett strukturerat sätt. Vidare har landstingen utbildat personalen i att ställa rutinmässiga frågor om våld, och några landsting prövar också standardiserade formulär för tidig upptäckt av våld.

Standardiserade metoder som nämns är särskilt strukturerade frågemodeller för att ställa rutinmässiga frågor om våld, och samtalsmetoden MI är ett exempel på en metod som fem landsting nämner.

Förebyggande insatser

Totalt 13 landsting har använt utvecklingsmedel till att arbeta med förebyggande insatser för att motverka att våld uppstår. Landstingen har beskrivit i en öppen fråga hur de har arbetat med förebyggande insatser. Arbetet med förebyggande insatser har i första hand handlat om olika utbildningsinsatser och arbetet med att utveckla samarbetet med andra aktörer. Av 13 landsting

har 11 av dem bedrivit arbetet i samarbete med kommuner eller stadsdelsförvaltningar, och fem landsting har samarbetat med ideella föreningar såsom Stadsmissionen och tjej- och kvinnojourer. Vidare har sex landsting samarbetat med länsstyrelsen.

Ideella föreningars och stiftelsers verksamhet

Fördelning och förbrukning av medel

Under 2017 ansökte 86 ideella organisationer om sammanlagt cirka 40,1 miljoner kronor. Samtidigt fanns 10 miljoner kronor tillgängliga att fördela. Efter att ha bedömt de inkomna ansökningarna beviljade Socialstyrelsen medel till 41 organisationer. Hela det tillgängliga beloppet fördelades.

Redogörelsen i detta kapitel bygger på återrapporteringarna från samtliga organisationer.

Över en tredjedel av organisationerna, 15 stycken, förbrukade inte hela det tilldelade beviljade beloppet. Av de 10 miljoner kronorna som beviljades för 2017 hade cirka 1,2 miljoner kronor inte förbrukats vid årsskiftet 2017/2018.

Användning av medel

Socialstyrelsen beviljade medel för verksamheter inom sju utvecklingsområden:

- Kvalitetsutveckling av eget arbete
- Universellt förebyggande arbete
- Insatser till våldsutsatta kvinnor
- Insatser till särskilt utsatta grupper
- Insatser för arbete med barn
- Insatser till våldsutövare
- Insatser mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål

Utgångspunkten var att medlen skulle bidra till att utveckla sådan verksamhet som förbättrade det direkta stödet till den enskilda individen, med företräde för verksamhet i områden där sådan saknades.

Deltagande i kompetensstöd

Under 2017 deltog 27 organisationer i det kompetensstöd som anordnades av länsstyrelsen inom området våld i nära relationer. Av dem har 11 deltagit i NCK:s grundläggande webbkurs om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer, fem organisationer har deltagit i utbildningar av bedömningsinstrumenten FREDa och 11 organisationer har tagit del av utbildningar av samtalsmetoden Trappan. Vidare har en organisation deltagit i utbildningarna för bedömningsmetoderna SARA och PATRIARK, och två organisationer har utbildat sin personal i KBT. Dessutom har 22 organisationer deltagit i andra former av utbildningar. De som har tagit del av utbildningarna är allt från verksamhetschefer till volontärer. Alla yrkesgrupper och volontärer har inte gått på alla utbildningar utan olika personalgrupper har gått utifrån sin roll och funktion i verksamheten.

Vad gäller att använda särskilda metoder i arbetet mot våld i nära relationer angav 12 organisationer att de använt sig av FREDA, medan fem organisationer har använt bedömningsmetoden SARA och en organisation bedömningsmetoden PATRIARK. Även samtalsmetoden Trappan har använts av

11 organisationer. Samtalsmetoden MI har använts av 21 organisationer och nio organisationer har använt behandlingsmetoden KBT i sitt arbete.

Samarbete

Inom ramen för kvalitetsutvecklingsarbetet har 24 organisationer samarbetat med andra aktörer såsom länsstyrelsen, Svenska kyrkan, högskolor och landstinget. Vidare har 16 av dem samarbetat med en eller flera kommuner och 13 ideella föreningar har samarbetat med en eller flera ideella föreningar.

Kvalitetsutveckling av eget arbete

Över hälften av organisationerna, 25 stycken, arbetade under 2017 med att kvalitetsutveckla det egna arbetet. Den vanligaste insatsen, som 20 organisationer har använt utvecklingsmedel till, handlar om att kompetensutveckla organisationens anställda och volontärer. Därutöver har 11 organisationer använt utvecklingsmedel för att arbeta med dokumentation av verksamheten i form av checklistor, blankettmallar, rutiner med mera. Vidare har sex organisationer tillsammans med kommunen arbetat med att utveckla avtal sinsemellan, i de fall organisationen utförde socialtjänst, och två organisationer har arbetat med säkerhetsåtgärder i skyddat boende.

Hälften av organisationerna bedömer att resultaten av verksamheten under 2017 motsvarar de förväntade resultaten helt eller i stor utsträckning, och fyra organisationer uppnådde delvis de förväntade resultaten.

Universellt förebyggande arbete

Totalt sju organisationer använde utvecklingsmedel till tidigt förebyggande insatser för att motverka att våld uppstår. Arbetet har främst bedrivits genom att organisationerna har anordnat föreläsningar, medan två organisationer har drivit kampanjer, skrivit debattartiklar eller arrangerat tjej- och killgrupper. En organisation har producerat och distribuerat sex avsnitt av "Manligheten Podcast". Samtliga sex organisationer anser att de i stor utsträckning eller helt uppnådde de resultat som de förväntade sig av det genomförda arbetet.

Insatser för våldsutsatta kvinnor

I 14 organisationer användes utvecklingsmedel till att genomföra insatser för våldsutsatta kvinnor. Av dem har 11 organisationer erbjudit enskilda samtal och lika många har bedrivit rådgivning via telefon, mejl och chatt. Vidare har åtta organisationer informerat om sin verksamhet och bistått med stöd i myndighetskontakter (till exempel genom att följa med vid olika möten), och sju organisationer har gett praktiska stödinsatser såsom att låna ut datorer,

telefon eller litteratur eller ordnat med sociala aktiviteter. Dessutom har fem organisationer bedrivit samtalsstöd i grupp.

Totalt 10 organisationer har bedömt att det bedrivna arbetet gett resultat som helt eller i hög utsträckning stämmer överens med vad de förväntade sig att uppnå, medan fyra organisationer bedömer att de delvis eller i liten utsträckning har uppnått det som de hoppades på. Orsakerna till att de inte uppnådde de förväntade resultaten var bland annat att ombyggnation av lokalerna inte blev klar i tid, att utbildningsinsatser kom igång senare än vad som var beräknat, och att organisationen inte lyckades fylla sina kurser med deltagare.

Insatser mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål

Totalt sju organisationer använde 2017 års utvecklingsmedel till insatser mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Av dessa har fyra organisationer riktat in sitt arbete mot kvinnor, män, flickor och pojkar som har drabbats av hedersrelaterat våld och våldsutsatta kvinnor med utländsk bakgrund. Två vanliga insatser som sex organisationer erbjöd var information om verksamheten och samtalsstöd. Rådgivning via mejl, chatt och telefon och annat praktiskt stöd var också vanliga insatser som fem organisationer tillhandahöll. Andra insatser som organisationerna kan erbjuda är till exempel gruppsamtal, stöd i myndighetskontakter och sociala aktiviteter. Vidare har två organisationer medverkat i utbildning av yrkesverksamma som möter dessa målgrupper.

Alla sju bedömde att de helt uppnått de förväntade resultaten.

Länsstyrelsernas och NCK:s verksamhet

Fördelning och förbrukning av medel

Enligt regeringsuppdraget skulle fem miljoner kronor av 2017 års medel utgöra särskilda stimulansmedel och fördelas till länsstyrelserna och Uppsala universitet (NCK) efter ansökan. De fem miljoner kronorna fördelades till fem länsstyrelser och NCK. Merparten av medlen förbrukades under 2017. Av de medel som fördelades hade 78 500 kronor inte förbrukats vid årsskiftet 2017/2018. Nedan sammanfattas den verksamhet som respektive länsstyrelse och NCK bedrivit.

Användning av medlen

Uppsala universitet, NCK

Under 2017 använde NCK utvecklingsmedlen till fortsatt produktion och spridning av informationsmaterial till webbkursen ”Mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer”. Webbkursen är en introduktionskurs som ger grundläggande kunskaper om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Under 2017 kompletterades webbkursen med en modul så att den klarade av att integreras i interna läroplattformer eller på intranät. En tryckt version av utbildningsmanualen för webbkursen om våld har tagits fram för att underlätta och ge underlag för diskussioner bland dem som väljer att gå webbkursen i grupp. Webbkursen har uppdaterats, delvis översatts och tillgänglighetsanpassats såväl tekniskt som innehållsmässigt. Under 2017 tillkom 14 343 nya användare som registrerade sig på webbkursen. Under 2017 var 7 172 av de nya användarna från socialtjänsten och 2 438 från hälso- och sjukvården. Sedan lanseringen av webbkursen fram till och med 2017 har webbkursen haft cirka 19 000 användare.

För att komplettera det webbstöd som tidigare har tagits fram för kommuner har ett magasin med utvalda lärande exempel från webbstödet producerats och distribuerats. Syftet är att sprida exemplen ytterligare, ge inspiration och samtidigt öka kännedomen om de olika webbverktygen som finns tillgängliga. Information om de olika delarna av det webbaserade kompetensstödet har skickats direkt till socialchefer och ordförande i socialnämnder i samtliga kommuner.

Under 2017 arbetade NCK med att ta fram ett webbstöd även för vården, och det lanserades i början av 2018. Webbstödet för vården vänder sig till personal inom hälso- och sjukvården och tandvården som möter patienter som utsatts för våld i nära relationer. Under 2017 kompletterades den förstudie som genomfördes 2016 inför framtagandet av webbstödet med en förstudie som fokuserade på tandvårdens arbete.

Länsstyrelsen i Västra Götaland

Länsstyrelsen i Västra Götaland hade under 2017 ansvaret för ett nationellt projekt, en två dagar lång kursledarutbildning. Syftet med kursledarutbildningen är att öka spridningen av webbkursen ”Mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer” och skapa förutsättningar för kommuner att erbjuda grundläggande utbildning om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer i egen regi. Genom kursledarutbildningen har deltagarna fått stöd i att utbilda med hjälp av gruppspåret i webbkursen samt pedagogiskt stöd för att kunna utbilda generellt. Under 2017 anordnades 14 kursledarutbildningar i samverkan med övriga länsstyrelser som bjöd in deltagare till varje utbildning. Inbjudan gick till yrkesverksamma inom kommunal socialtjänst, äldreomsorg, hälso- och sjukvård, idéburen sektor och annan relevant verksamhet. Under 2017 deltog cirka 260 personer från 85 kommuner, 7 landsting och 25 idéburna organisationer i utbildningarna.

År 2017 arbetade Länsstyrelsen i Västra Götaland också fram ett stödmaterial om de olika delarna i bedömningsmetoderna i FREDa samt ett metodstöd. Stödmaterialen bygger på innehållet i manualen för FREDa. Metodstödet är framtaget för att stödja kommunens arbete vid införande av bedömningsinstrumenten i FREDa. Syftet är att en i personalen ska kunna leda träffar med kollegor, för att dela med sig av sina erfarenheter och eventuella svårigheter som kan ha uppstått i arbetet med att använda bedömningsmetoderna i FREDa och få input från kollegorna. För att kunna presentera stödmaterialens olika delar har även ett upplägg för en introduktionsutbildning tagits fram. Det framtagna stödmaterialen kommer att kvalitetssäkras och lanseras under 2018. Under 2018 har Länsstyrelsen i Västra Götaland planerat att genomföra cirka fem introduktionsutbildningar för socialsekreterare som i sin tur kan utbilda sina kollegor i bedömningsmetoden FREDa.

Länsstyrelsen i Värmlands län

Genom samarbete med Polisen och Sveriges Åkeriföretag har Länsstyrelsen i Värmland tagit fram en utbildning till yrkeschaufförer. Polisen har bidragit med kunskap om hur chaufförer kan agera i situationer längs vägarna som rör prostitution och människohandel. Genom utbildningen kommer chaufförerna att få direkt vägledning av Polisen i hur de ska agera. Utbildningen (webbtestet) har spridits genom sociala medier på länsstyrelsens, Polisens och Sveriges Åkeriföretags Facebooksidor, både externt och internt. Facebookannonserna har exponerats 35 000 gånger, och 2 215 unika personer har klickat vidare till webbtestet. Totalt 1 800 personer har genomfört webbtestet. Under Sveriges jämställdhetskongress, Forum Jämställdhet 6–7 februari i Karlstad, lanserades webbtestet under en öppen föreläsning, och både föreläsningen och webbtestet finns på länsstyrelsens webbplats. Det har även tagits fram ett informationsmaterial som speglar webbtestet. Det har lagts ut på strategiska platser längs vägarna, exempelvis rastplatser. På kort sikt har den här kampanjen nått många yrkeschaufförer och på lång sikt förväntas att åkeriföretag ta ett större ansvar för jämställdhetsarbetet.

Länsstyrelsen i Västmanlands län

Länsstyrelsen i Västmanland påbörjade utvecklingsarbetet under 2016 och har fortsatt att utveckla det interna arbetet och ärendehanteringens inom djurskydd för att i större utsträckning uppmärksamma utsatta barn och vuxna. De har utbildat andra länsstyrelser i hur de kan upptäcka utsatta barn och vuxna inom ramen för djurskyddsärenden. Innehållet i utbildningarna har handlat om FN:s konvention om barnets rättigheter och mänskliga rättigheter, socialtjänstlagen, sekretesslagstiftning, djurskyddslagen och samverkan mellan myndigheter. Arbetet har involverat länsveterinärer, djurskyddshandläggare, socialsekreterare, kuratorer, poliser och personal från skyddade boenden och kvinnojourer.

Nationellt har flera länsstyrelser påbörjat arbetet med att upptäcka och agera för utsatta barn och vuxna inom ramen för djurskyddsärenden. Länsstyrelserna i Stockholm, Skåne och Norrbotten har tagit fram och fastställt rutiner för personal vid anmälan enligt socialtjänstlagen. Tre länsstyrelser, Södermanland, Jönköping och Västerbotten, har påbörjat ett utvecklingsarbete inom området. I och med detta uppdrag har kunskapen och kompetensen ökat hos socialtjänsten och rättsväsendet om sambandet mellan misskötsel av djur och våld i Västmanlands län. Samverkan mellan socialtjänsten, rättsväsendet och länsstyrelsens djurskydd har stärkts, och dessutom har länsstyrelsens djurskydd blivit en naturlig samverkanspartner i ärenden där utsatta personer har djur.

Länsstyrelsen i Skåne

Länsstyrelsen i Skåne bidrog under 2017 till att information om våld i nära relationer nu finns tillgänglig ute i alla länen genom att sprida informationstjänsten Infogeneratoren (www.infogeneratoren.se). Länsstyrelsen har spridit information om Infogeneratoren genom utskick och genom fysiska träffar på nio länsstyrelser. Vidare har Infogeneratoren utökats med sakområdena tvångsäktenskap, könsstympning, prostitution och människohandel. Utöver detta har länsstyrelsernas nationella uppdrag för föräldraskapsstöd anslutit sig med sakområdet föräldrastöd.

Utförningen av Infogeneratoren har utvärderats av länsstyrelsens regionala nätverk bestående av kvinnosamordnare, av personal från socialtjänsten och andra kommunala verksamheter och av myndigheter såsom Polisen, Migrationsverket och Försäkringskassan. Infogeneratorns nya sakområden har tagits fram tillsammans med experter och praktiker på respektive område.

Sedan lanseringen den 12 februari 2018 har infogeneratoren haft 6 000 användare. Alla kommuner är registrerade som användare av Infogeneratoren. Den har lanserats vid två tillfällen, bland annat vid länsstyrelsernas regionala nätverk mot mäns våld mot kvinnor och via utskick från Sveriges Kommuner och Landsting (SKL). Utöver detta har den spridits till de verksamheter inom landstingen, NCK och till alla jourer som är anslutna till Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige Roks och Unizon.

Länsstyrelsen i Skåne arbetade även under 2017 med att ta fram ett metodstöd för intersektionellt perspektiv på våld i nära relationer. Syftet med metodstödet är att sprida kunskap och metoder bland personer som i sitt yrke kan möta våldsutsatta. Förhoppningen är att det ska bidra till att stärka

samhällets insatser för att upptäcka och ge jämlikt stöd till alla våldsutsatta, oavsett livssituation.

Länsstyrelsen i Blekinge län

Länsstyrelsen i Blekinge har tillsammans med länsstyrelserna i Kalmar, Halland och Kronoberg fått medel för kunskapshöjande insatser och för att öka det interna samarbetet mellan länsstyrelsernas verksamhetsområden: jämställdhet, mäns våld mot kvinnor, brottsförebyggande arbete, arbete mot alkohol, narkotika, dopning och tobak (ANDT) och integration. Arbetet resulterade i tre länsövergripande konferenser med föreläsare från samtliga verksamhetsområden. Deltagarna på konferensen kom från socialtjänsten, idrottsföreningar, skolan, elevhälsan, fritidssektorn, rättsväsendet, ideella organisationer, personliga ombud, godmän och hem för vård eller boende (HVB). Länsstyrelserna i Kronoberg, Kalmar, Blekinge och Hallands län har också tagit fram en gemensam strategi och handlingsplan för alla fyra länen.

Redovisning av 2017 års nationella och regionala metod- och kompetensstöd

Socialstyrelsens nationella stöd 2017

Socialstyrelsen ordnade 2017, i samarbete med en myndighetsgemensam arbetsgrupp, tre utbildningsdagar om nationella projekt och kunskapsstöd för länsstyrelsernas utvecklingsledare. Under året anordnades även en gemensam dag om samverkan tillsammans med länsstyrelserna och NCK:s landstingsnätverk. För länsstyrelsens nya utvecklingsledare anordnades även en genomgång av det gemensamma uppdraget och hur arbetet inom uppdraget bedrivs.

Utvecklingsledarna på länsstyrelserna har i telefonintervjuerna uppgett att de har haft nytta av utbildningsdagarna. De har uppgett att utbildningsdagarna var informativa och ett bra tillfälle att gemensamt diskutera arbetet inom kompetensstödsuppdraget.

NCK:s nationella och regionala stöd 2017

Under året registrerades 14 343 nya användare på webbkursen om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Av dessa nya användare kommer 52 procent från socialtjänsten och 17 procent från hälso- och sjukvården. Webbstödet som är framtaget för kommuner hade under 2017 totalt 3 827 besökare.

NCK genomförde under 2017 ett flertal olika aktiviteter för att sprida webbkursen "Mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer" och webbstödet för kommuner. Spridningen av materialet har skett dels inom ramen för det ordinarie informationsarbetet, dels genom särskilda satsningar och i samband med möten med olika nätverk, vid studiebesök och vid olika utbildningar.

Ett informationsmaterial har producerats och spridits regionalt i samverkan med länsstyrelserna. NCK har medverkat i planeringen av utbildningen för kursledare för "Webbkurs om våld". För detta ändamål har NCK även producerat en tryckt version av utbildningsmanualen för webbkursen.

Ett långsiktigt arbete görs löpande för att sprida webbkursen även till andra myndigheter. Webbkursen kompletterades under året med en modul som gör det möjligt att integrera webbkursen på myndigheters intranät och plattformar för internutbildning.

Under året arbetade NCK även med olika aktiviteter för att utveckla samverkan, kompetenshöjning och långsiktig kvalitetsutveckling. Aktiviteter som NCK har genomfört under 2017 har handlat om:

- bygga upp ett webbstöd för hälso- och sjukvården och tandvården samt göra en kompletterande förstudie inför framtagandet av webbstödet med fokus på tandvården
- anordna möten med landstingnätverk och en gemensam utbildningsdag för representanter för länsstyrelserna och landstingen/regionerna
- genomföra seminariet ”Sekretess – hinder eller hjälp i arbetet mot våld?” under Almedalsveckan i Visby
- ha en rådgivande funktion i utbildningsfrågor till representanter för landsting och regioner
- medverka i landstingens utbildningssatsningar i Blekinge, Södermanland, Kalmar och Västerbotten.

Länsstyrelsernas regionala stöd

Länsstyrelsens regionala stöd har under 2017 bestått av flera olika typer av aktiviteter för information och stöd till kommuner enligt de uppsatta målen i den gemensamma genomförandeplanen. Samtliga 21 länsstyrelser har anordnat utbildningar eller konferenser för att stödja kommunernas kvalitetsutveckling av arbetet med våld i nära relationer. Länsstyrelserna arrangerar även nätverksmöten för att stödja kommunerna, och 19 länsstyrelser arbetar med att hålla i nätverk för kvinnofridssamordnare eller motsvarande funktion i kommunerna. Antalet utbildningsinsatser eller konferenser per län varierar mellan 2 och 16, och antalet nätverksträffar per län varierar mellan 2 och 25.

Totalt 13 länsstyrelser har genomfört kommunbesök. Ett kommunbesök kan innehålla olika former av aktiviteter; till exempel kan länsstyrelsen stödja kommunen genom en genomgång av kommunens arbete inom området eller arbeta igenom en särskild fråga inom området tillsammans med personal och chefer. I de län som genomför kommunbesök gäller det mellan 2 och 10 kommuner per år.

Andra typer av informationsaktiviteter som nämns av länsstyrelserna är nyhetsbrev som skickas ut regelbundet. Länsstyrelserna kan också ha en rådgivande funktion och besvara frågor från kommuner, landsting och ideella organisationer.

Länsstyrelserna har inom ramen för uppdraget riktat sig till yrkesverksamma som arbetar med att upptäcka individer som lever i våldsutsatthet och att erbjuda skydds- och stödinsatser till dem. Länsstyrelserna har utbildat personal inom kommunens socialförvaltning såsom socialsekreterare, kvinnofridsamordnare, skolkuratorer och kvinnojourernas personal samt till viss del landstingens personal.

Baskunskaper om våld och utbildade utbildare

Totalt 20 länsstyrelser har gett kommuner information om webbkursen om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer, och 297 kommuner och stadsdelar har tagit del av informationen. Under 2017 erbjöd samtliga länsstyrelser kompetenshöjande insatser till kommuner för att utbilda kursledare med webbkursen ”Mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer” som grund. Totalt har 260 personer från 85 kommuner, 7 landsting och 25 idéburna organisationer deltagit i utbildningarna.

Kvalitetsutveckling av arbetssätt

Under 2017 var det tio länsstyrelser som erbjöd kommuner och ideella föreningar och stiftelser kompetenshöjande insatser om lagstiftning och vägledning, med stöd av Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd *Våld i nära relationer* (SOSFS 2014:4) och den tillhörande handboken.

I samband med olika utbildningsinsatser för kommuner och ideella föreningar och stiftelser var det 13 länsstyrelser som lyfte information om kommuners respektive ideella föreningars och stiftelsers ansvar för god kvalitet vid utförande av insatser enligt socialtjänstlagen.

Det var också 13 länsstyrelser som under året anordnade kompetenshöjande insatser för att upptäcka och utreda våldsutsatthet, med stöd av det standardiserade bedömningsinstrumentet FREDA.

Vidare arbetade 13 länsstyrelser med att sprida webbplatsen Infogeneratorn. Infogeneratorn är ett stöd som tagits fram av länsstyrelsen i Skåne inom ramen för uppdraget om utvecklingsmedel och kompetensstöd. Webbplatsen Infogeneratorn är en informationstjänst för alla som arbetar med våld i nära relationer inom kommun, landsting eller civilsamhället, och den omfattar information på 24 olika språk. Under året genererade Infogeneratorn 9 300 filer med information på olika språk och har haft 5000 användare.

Samverkan

Under 2017 tog fem länsstyrelser tillsammans med ett landsting eller en region fram en gemensam lokal skriftlig rutin inom området våld i nära relationer, vad gäller samverkan, kompetenshöjning och långsiktig kvalitetsutveckling.

En majoritet av länsstyrelserna har någon form av länssamverkan inom området våld mot kvinnor. De sex vanligaste regionala aktörerna som ingår i länssamverkan är socialtjänsten, Polisen, kommun- och regionförbund, Åklagarmyndigheten och Kriminalvården. Länsstyrelserna sammankallar och håller i olika nätverk, främst nätverk med kommunala företrädare. Totalt 90 procent av länsstyrelserna arbetar med att hålla i nätverk för kommunala kvinnofridssamordnare eller motsvarande. På nätverksmötena kan deltagarna bland annat utbyta erfarenheter, få kompetens- och metodstöd, få stöd till samordningsfunktionen och analysera lokala och regionala behov av samordning av gemensamma satsningar i länen.

Länsstyrelserna leder även andra nätverk inom andra sakområden. Främst handlar det om nätverk för yrkesverksamma som arbetar med hedersrelaterat våld och förtryck (76 procent) och prostitution och människohandel (76 procent).

Utveckling

Länsstyrelserna har angett att kommunen har fortsatt behov av kompetensförsörjningsstöd inom våldsområdet. Totalt 81 procent av kommunerna har angett i länsstyrelsens enkät att de har ett fortsatt behov av kompetensstöd från länsstyrelserna framöver.

I länsstyrelsernas arbete med att nå ut till kommuner och landsting har den tydliga myndighetsgemensamma genomförandeplanen fungerat på ett ändamålsenligt sätt för att nå ut på bred front. En del i den långsiktiga planen

är att se till att kommuner kan ge sin egen personal grundläggande kunskaper inom området mäns våld mot kvinnor. Detta har genomförts inom det nationella projektet för att utbilda kursledare, som i sin tur kan utbilda personal i deras egen organisation. Länsstyrelsen bedömer att detta arbete är framgångsrikt eftersom det avlastar länsstyrelserna och gör att kommunerna äger sin interna kompetensförsörjning när det handlar om grundutbildning.

Länsstyrelserna anger att en av deras utmaning är att hitta effektiva arbetsätt där de insatser som prioriteras ger störst möjliga verkan. Ett sätt är att länsstyrelserna fortsätter att gå samman och samordnar insatser nationellt för att få en mer effektiv resursanvändning.

Länsstyrelsen lyfter även i sin redovisning fram att ett systematiskt kvalitetsarbete i kommunerna behöver komma till stånd.

Öppna jämförelser våld i nära relationer

Fortbildning

I Socialstyrelsens öppna jämförelser [3] framgår att de flesta kommuner under 2017 genomförde fortbildning inom området våld i nära relationer – dels riktat till handläggare som utreder våldsutsatta vuxna, 93 procent, och dels riktat till dem som utreder barn som utsatts för eller bevittnat våld, 86 procent. En jämförelse över åren visar att resultaten har ökat med nio respektive sju procentenheter under de senaste tre åren.

Aktuell skriftlig rutin

Andelen kommuner med en aktuell skriftlig rutin för hur socialtjänstens verksamheter ska agera vid tecken på att en vuxen är utsatt för våld har ökat under de senaste tre åren, från 41 procent till 59 procent. Vanligast är att kommunerna har en aktuell skriftlig rutin för hur handläggare av ekonomiskt bistånd ska gå tillväga vid indikation på våld. Andelen kommuner med en sådan rutin har ökat från 46 procent till 59 procent sedan 2016.

Systematisk uppföljning

Resultaten i öppna jämförelser visade även att det är få kommuner som systematiskt följer upp sin verksamhet inom området våld i nära relationer, endast 10 procent.

Socialstyrelsens kommentarer

Socialstyrelsen har på regeringens uppdrag följt upp de 85 miljoner kronor som var avsatta i 2017 års utvecklingsmedel för att kvalitetsutveckla arbetet mot våld i nära relationer, stödet till våldsutsatta barn och kvinnor, stödet till barn som har bevittnat våld och arbetet med våldsutövare. Socialstyrelsen har även följt upp det nationella och regionala kompetensstödet som ryms inom uppdraget från regeringen. I arbetet med uppföljningen framkommer att kvalitetsutvecklingsarbetet har engagerat många yrkesgrupper inom olika funktioner och verksamhetsområden i landet.

För att nå regeringens strategiska mål – att arbetet mot våld i nära relationer ska vara av lika hög kvalitet i hela landet och att de som utsatts för sådant våld ska få det stöd och den hjälp som de behöver, oavsett var de bor – har kommuner och landsting möjlighet att rekvirera medel och få stöd i sitt utvecklingsarbete via det nationella och regionala kompetensstödet.

Samtliga landsting i landet har under 2017 rekvirerat medel för sitt utvecklingsarbete. År 2017 var det fler kommuner som rekvirerade medel jämfört med 2016, men fortfarande finns det kommuner som inte rekvirerar medel. Översikten över de kommuner som inte rekvirerade medel alternativt inte förbrukade några medel från 2017 års utvecklingsmedel visar att det framförallt är kommuner i Norrlands inland som avstått från att rekvirera medel. Det innebär att det fortsatta arbetet inom uppdraget bland annat kan kräva en nationell och regional analys av fortsatta arbetsformer för att nå regeringens mål. Analysarbetet kan med fördel påbörjas 2019 inom ramen för samverkan inom det nationella och regionala kompetensstödsarbetet.

Åtterrapporeringarna visar att fortbildning och arbete med samverkan i stor utsträckning genomförts med stöd av utvecklingsmedel i både kommuner, landsting och ideella organisationer. Webbutbildningen med baskunskaper om våld har fått en stor spridning. Under 2017 har kommuner, landsting och ideella organisationer tagit del av kursledarutbildningen för att möjliggöra utbildningar i egen regi.

Det framgår också av resultaten att kvalitetsutveckling pågår inom både kommuner och landsting för att bättre uppmärksamma våldsutsatthet. Det var fler kommuner under 2017 som med stöd av utvecklingsmedel arbetade med FREDAs kortfrågor, som är ett instrument för att upptäcka våld jämfört med 2016. Under året har 13 länsstyrelser haft utbildningar i bedömningsmetoden FREDAs för personal främst inom socialtjänst och ideella organisationer. År 2017 arbetade alla landsting, med stöd av utvecklingsmedel, med att fastställa processer och rutiner för att upptäcka våldsutsatthet. Under 2017 har ett webbstöd för vården tagits fram som lades ut 2018. Webbstödet för vården innehåller bland annat stöd för vården i det arbetet.

Referenser

1. Socialstyrelsen, länsstyrelserna och NCK i samverkan för att höja kunskapen i kommuner, landsting och ideella föreningar. Plan för nationellt och regionalt kompetensstöd om våld i nära relationer; 2016.
2. Länsstyrelserna. Att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Redovisning av Länsstyrelsernas arbete med uppdrag 35, regleringsbrev 2017; 2018.
3. <http://www.socialstyrelsen.se/oppnjamforelser/valdinararelationer>